

Londra'dan Mektup

D i d e m C r o s b y

İbret-i Alem

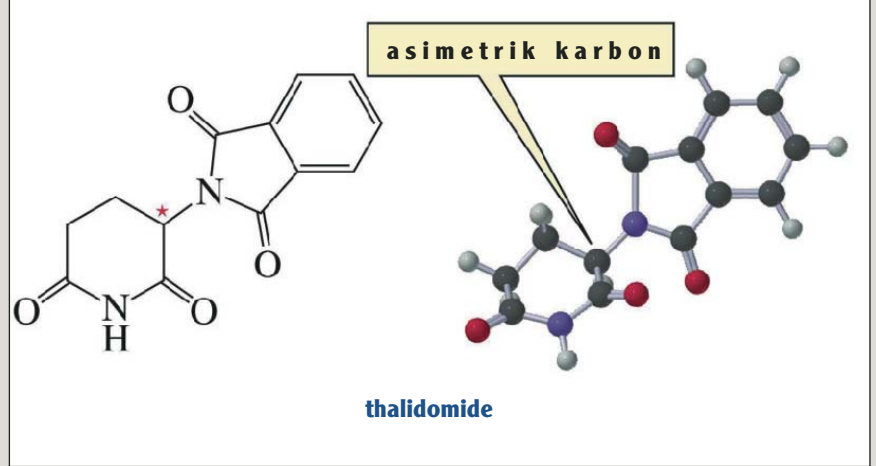
Sanki bir salgın başgöstermişti. Bebekler kolları ve ayakları aşırı derecede kısa doğmaya başladı. Bebeklerin bir kısmı sağlıklıydı; kafaları, bedenleri yerli yerindeydi. Yalnızca kolları ve ayakları yoktu ya da yok denecek kadar kısaydı. Tıpkı bir fok balığına benziyorlardı. Çok kısa bir zaman içinde 'salgın' dünyanın 46 ülkesine sıçradı. Yaklaşık beş yıl içinde dünyada sekiz bini aşkın bebek doğdu kısa kollu ve bacaklı. Yaklaşık yarısı ilk ayını göremeden yaşamını yitirdi. Yaşamayı başaran diğer yarı-sına gelince, aralarında yürüyecek, iş gücü görece uzunluğa sahip kol ve bacakları olanlar bir şekilde kendilerine yaşam kurmaya çalıştı. Bundan yaklaşık elli yıl önceydi. Ultrason gibi görüntüleme cihazlarının bulunmadığı zamanlardı o zamanlar. Bebek bekleyen anneler, bebeklerinin minik kol ve bacaklarla doğacağı kâbusuyla doğumu beklediler. Kimisi, hekimleri şoku atlattıncaya kadar, bir-iki gün bebeklerini görmedi. Ve tip dünyasında şaşkınlıkla karışık bir telaş başladı. Üç, beş değil, sekiz bin bebek doğmuştu. Bu bebekleri annelerinin karındanayken mutlaka etkileyen bir şey vardı.

Hekimler anne adaylarına bir tavsiyede bulunuyorlardı. Nelerden kaçınılmalıydı? Ne yiyip içmeliydi? Kimse bilmiyordu bu bebeklerin niye böyle doğduğunu. Kimileri bir çeşit grip virüsüne bağladı, kimileri radyoaktiviteye. Hatta piyasaya yeni çıkan bir bulaşık deterjanı bile kuşkuyla hedefi oldu. Ama fok görünümüne bebekler doğmaya devam etti; anne adaylarının tedirginliği sürdü. Hekimlerin çaresizliği gittikçe arttı. Bu böyle ne kadar sürecekti? Nedenini bilmeden trajediyi sonlandırmak olası değildi.

Derken 1961 yılında, Avustralya'lı bir hekim, herkesin merakla ve sabırsızlıkla beş yıldır beklediği yanıtı buldu. Dr William McBride, son birkaç ayda doğurttuğu fok görünümüne bebeklerin annelerinin kayıtlarını incelerken, annelerin her üçünün de, hamileliklerinin ilk 6 haftasında bulantılarını bastırmak için etken maddesi talidomid olan bir ilaç aldıklarını fark etti. Ve talidomid tıp tarihine geçti.

Talidomid, 1954 yılında, bundan yarım asır önce, alerji önleyici bir ilaç geliştirmeye çalışan bir grup Alman araştırmacı tarafından rastlantı sonucu bulunmuştu. Alerji önleyici olarak geliştirdikleri ilacın, deney hayvanlarını uykuya daldırdığını fark etmişlerdi. Böylece ilacın yatıştırıcı etkisini keşfettiler. Çok kısa zaman içinde talidomid, neredeyse aspirin gibi her derde deva kullanılmaya başladı. Hekimler o güne kadarki deneyimlerine dayanarak, anneye zararı dokunmayan bir ilacın bebeğe de zararının olmayacağı görüşündeydiler. Hamilelikteki bulantının da tedirginliğe bağlı olduğunu düşünüyorlardı. Talidomid güvenli bir aday gözüküyordu anne adayları için. Bu güven içinde reçetelerinde talidomide yer vermeye başladılar. Kim bilebilirdi ki?

Talidomidle kısa kol ve bacaklı doğan bebekler arasındaki ilişkinin keşfiyle birlikte, 1962 yılında

ilaç piyasadan çekildi. Ama tıp tarihinde unutulmayacak izler bıraktı. Toplum suçluluk duyuyordu talidomid çocuklarının varlığından. Böyle birşeyin yinelenmemesi için ne yapmalıydı? Dünya çapında yasal düzenlemeler sıkılaştırıldı; ilaçlar piyasaya sürülmeden önce ilaçların kalitesini ve güvenliğini değerlendiren bağımsız komiteler kuruldu. İlaçlar piyasaya sürüldükten sonra da sıkı gözleme tabi tutulmaya başladı. Tüm bunlar ilaçların geliştirilmesi ve ruhsatlandırılması sürecine çok daha sıkı kontroller getirilmesi demekti. Eczane raflarına ulaşan her ilaç paketi bu sıkı kontrollerden geçirilmeye başlandı. Ama talidomid trajedisi henüz tap-tazeyken, yine bir rastlantı sonucu, ilacın yaşamında yeni bir dönem başladı.

Tıbbın talidomid hakkındaki görüşü, ilaç piyasadan çekildikten yalnızca birkaç yıl sonra, 1965'te değişmeye başladı. İsrail'i hekim Jakob Cheskin, cüzzamlı hastalarının ağrılarındaki dindirmek, biraz olsun uyuyabilmelerini sağlamak için eczane rafında bulduğu eski bir şişe talidomiden birkaç tablet verdi onlara. Ve inanılmaz bir şey oldu. Ağrıları dinmekle kalmadı, hastaların cüzzama bağlı yaraları bir gecede düzeldi. İlaç, cüzzamlı hastaların bağışıklık sistemlerini bir şekilde düzenlemişti. Böylece talidomidle bağışıklık sistemi arasında bir ilişki kurulmuş oldu. Bundan sonrası çörap söküğü gibi geldi. Bazı hekimler, Behçet hastalığı olan hastalarının, bu hastalığa bağlı yaralarını da talidomidle tedavi etmeye başladı. Ve derken kâbuslarımızı süsleyen bir hastalığın tedavisinde boy gösterdi talidomid: Kanseri. Kimi hekimler bazı kanserlerine karşı talidomidin etkili olduğunu, hatta talidomid sayesinde bu tür kanserlerin ölümcül bir hastalık olmaktan çıkıp yaşam boyu ilaçla kontrol altında tutulan kronik bir hastalık haline geleceğine inanıyorlar. Talidomidin yeni uygulama alanları üzerinde dünya çapında 150 civarında klinik araştırma sürüyor.

Talidomidin yeni kullanım alanları araştırmacıları meşgul ededursun, bu uygulama alanlarından

yalnızca cüzzama bağlı olanı ancak 1998'de Amerika'da ruhsatlandırıldı. Beklenen şekilde de reçetelendirilmesi ve hastaya ulaştırılması özel kontrollere tabi. Ayrıca, eğer Amerika'da cüzzamın tedavisi için talidomid alıyorsanız, en az iki farklı doğum kontrol yöntemi kullanacağınıza dair resmi bir imza atıyorsunuz. Dünyanın neresinde olursa olsun ilaç çok sıkı kontrollere tabi. Kimi ülkeler ruhsatını iptal etmekle kalmayıp, talidomidin ihracatına kesinlikle 'hayır' diyor. Ama tüm bu önlemlere karşın, Brezilya'da 70'lerden 80'lerden itibaren yeni bir kuşak talidomid çocuğu doğmaya başladı. Nedeni, ilaç paketinin üzerindeki uyarıları okuyamayan, ya da hamile olduğunu bilmeyen anne adayları. Dünya Sağlık Örgütü'nün kayıtlarına göre bilinen en son talidomid çocuğu Brezilya'da 1995 yılı kadar yakın bir zamanda doğdu.

Dünya Sağlık Örgütü ve ayrıca Avrupa ve Amerika kökenli diğer kurumlar da talidomidin yeniden yaşama getirilmesi konusunda çekinceli. Etkin alternatifleri varken bu ilacı kullanmakta neden ısrar edelim? Üstelik ilacın vücuttaki etkisini nasıl gösterdiğini hâlâ bilmiyoruz. İlaç vücuda girince hangi organları nasıl etkiliyor, kimyasal tepkimeler sonucu başka bir kimyasal yapı mı kazanıyor? Kimse bilmiyor.

Etki mekanizmasını kimse bilmiyor olabilir; ama bu, talidomidin üreticilerini, aynı etkiyi gösterebilen ama talidomidin yan etkilerine sahip olmayan eşdeğer ilaçlar bulma çalışmalarından alıkoymuyor. Bu yeni moleküllerden biri umut vaat ediyor olsa da, daha çok sayıda klinik araştırmadan geçmesi gerekiyor. Ne de olsa atası tıbbın gelmiş geçmiş en büyük trajedisine yol açmış bir ilaç. Kim bilir, belki de bir gün talidomidin vaadettiği tedavi olanaklarını bize sunan bir ilaç piyasaya ulaşacak – ya da ulaşmayacak. Ama talidomidin yol açtığı trajedi ibret-i alem olsun diye kulaktan kulağa anlatılacak. Tıp dünyasıysa, böyle birşeyi bir daha yaşamamamız için elinden geleni yapacak ve yapmaktır.